

Oulu 30.11.1970

P A N U :

OULULAISIA SUURLAKOSSA 1905

Valokuva: Atte Kalajoen kokoelmat

Kukako oli levyseppä, joka Jyrkin sanoin vaati lopettamaan siltarahan marraskuun alkupäivinä merkkivuonna 1905 – no, aivan ilmeisesti Antti Laine, silloin 38-vuotias, mies parhaassa iässään. Ensín soitti konttorinhoitaja E. H. Juntumaa, Kakaravaaran asumisten erikoistuntija, jos paljon muutakin. Juntumaa muisti, että nykyisen Oulun Osuuskaupan vanhan kiviliinan paikalla oli hänen nuoruudessaan levyseppä Laineen puutalo, pitkä sivu pitkin "Vatti-huusin" eli Köyhäinhuoneenkatau, pääty "Fattiuhuusinkadun" ja Pakkihuoneenkadun kulmauksessa. Laine oli monipuolinen ja toimekkas mies, tiesi kollegani Suti, Liiton päätoimittaja, johon törmäsin lehtitalon käytävässä. Tiesi Laineen muuttaneen Ylivieskaan, jossa oli elänyt korkeaan ikään. Kuuin, että myös vanha ystäväme Kustaa Lipponen oli tunnistanut levysepän kohta pakinan luetaan. Lipponen kuului tienneen, että Laineella oli sittemmin ollut talo Isollakadulla Heinäpäässä.

Suurilakkoon päättyi 1899 alkanut sortokausi. Minun tietoni siitä ovat tietenkin lukemalla hankittuja. Oulun suurilakkotapahtumat on, kuten jo on tullut mainituksi, kirjattu takitilleen päivälleen, paikoittain tunnilleen kai paremmin kuin mikään muu vaihe kaupunkimme historiassa. Siitä kuuluu kiitos Sigurd

Roosille. Yksityiskohdista saattaisi tietysti olla vieläkin saatavissa paperille (nauhalle) mielenkiintoisia juttuja. Suti tiesi, että veturinkuljettaja Juho Kauppinen, Kauppinen setä, piti päiväkirjaa kaiken ikänsä ja että hänen papereissaan saattaisi olla paljon mielenkiintoista. Koko sortokaudesta ja yleensä koko viimeisimmästä Venäjän vallan ajasta on muuten Oulussa sellainen kokoelma, ettei kai maassa toista. Tämän sorto- ja routavuosiame monella tavalla valaisevan kokoelman on neljännesvuosisadan aikana koonnut oululaistunut kauppaedustaja V. A. Tiila. Huomattava osa kokoelmasta liittyy tavallaan filatelialaan ja oli näiltä usin kuulemma äskettäin näytteillä Oulun filatelistien omassa näyttelyssä. Jonkun asiantuntijan pitäisi siitä joskus kirjoittaa!

Jo lokakuun viimeisenä päätettiin Oulussa asettaa komitea, joka tulossa olevan lakon aikana yhteiskunnan valtuuttamana ottaisi käsiinsä kaupungin yleisen hallinnon. Komitean piti edustaa sekä säätyläis- että työväenluokkaa. Perustuslailliset pitivät kokouksiaan Seurahuoneessa, työväki Työväentalossa ja Palokunnantalossa. Otti aikansa, ennen kuin näiden kokousten valitsemat valtuutetut pääsivät saman katon alle, mutta tila ei salli tilanteen seostamista. Lopulta oli iltaan men-

nessä saatu kokoon 40-henkinen kansanvaltuuskunta. On mielenkiintoista tutkia sen nimilistää. Varsinkin perustuslaillisten kokouksessa valituista monet ovat minullekin tuttuja nimiä, ja kuinkapa eivät olisi Mauno Rosendalit, J. R. Weckmanit, Uuno Wegeliukset, Arthur Castrénit jne. Jotain tietäisin kertoa sellaisistakin kuin A. Salmela, J. Laitinen ja J. Mustonen, varsinkin kyselyni tätäkin Juntumalta. Kovin on tuttuja nimiä työväenkin valitsemassa joukossa: H. Ahmala, V. Helin, J(aakko) Kempainen, W. Tuomainen, J. Viitanen ...

Perustuslailliset valitsivat, aloitteentekijänä oikeusneuvosmies Torsten Lundberg, myös viisi naista: rouvat Ida Marelius ja Majken Kivijärvi, neidit Hanna Åström, Nanny Lilius ja Selma Wählberg. Majken Kivijärvi oli Oulun ainoan suomalaisnimen tervaporvarin, niin kuin jossain vaiheessa kai voitiin sanoa, Karl Kivijärven leski, tuossa vaiheessa 46-vuotias, silloin ja myöhemminkin hyvin toimeliaaksi tunnettu ja edustava nainen. (Kirjailija Erkki Kivijärven äiti.) Nanny Liliuksen nimen muistavat kaikki, jotka ovat eläneet Oulussa samoihin aikoihin. Tuolloin 42-vuotias neiti Lilius oli yhdessä Mauno Rosendalin kanssa perustanut Oulun yhteiskoulun kolme vuotta aikaisemmin ja toimi sen johtajattarena ja ruotsin- ja saksan kielen opettajana sittemmin, kun koulu oli muuttunut valtion kouluksi 1920. lehtorina. Sessa – kaikkien tuntema lempinimi – oli hieno persoonallisuus, poikkeuksellinen ilmestys Pohjolan taivaan alla. Vertailukohtana minulla usein tulee mieleen Sara Wacklin, mutta Sara-mamselli taisi olla huomattavasti krouvimpaa tekoa.

Auktoriteettia näillä molemmilla oppineilla naisilla totisesti oli.

Nuorin kansan valitsemista naisista oli Hanna Åström, Ainolan Hanna. Hän oli tuolloin 26-vuotias, mutta jo itsenäinen persoona, opin käynyt lastentarhaopettajaa. Vaikka hän oli kauppaneuvos Hemming Åströmin ainoa tytär (Ainolan Åströmin, siitä myös Ainolan nimi), vaikka äiti, kauppaneuvoksetar Maria, oli itsensä kauppaneuvos J. W. G:son Snellmanin tytär, ei Hannaa totisesti ollut hemmotellen kasvatettu. Vaikka en koskaan tiedä tavanneeni Hanna Åströmiä, josta sittemmin tuli arkkitehti Carl Frankenheuserin puoliso ja Kullon kartanon emäntä (Porvoon lähellä) olen kuullut hänestä monessa eri yhteydessä. Minulla on sellainen käsitys, että hän oli "kaikilta pidetty ja rakastettu", ylhäisiltä ja alhaisilta. Hanna Åström perusti Ainolan

lastentarhan, joka aloitti siinä pienessä puurakennuksessa, joka vielä pari vuotta sitten somisti Ainolan puistoa Kirkkokadun sillasta heti oikealle. Hanna rakennutti sitten tarhalleen komeat uudet rakennukset nykyisen yliopistolaisen puutarhan alueelle Merikosken rannalle. Tarhan päärakennus tuhoutui talvisodassa, mutta ulko- huonerakennus siellä tälläkin hetkellä on muistuttamassa muinaisista. Lastentarhansahan Hanna Frankenhaeuser sittemmin lahjoitti Oulun kaupungille, jolle perikunta jo aikaisemmin oli lahjoittanut Ainolan huvilan, sen vanhan satumaisen kirjasto-museotalon.

Åström-suvun matrikelissa on Hannasta mm maininta: kuulunut aktiiviseen vastarintaliikkeeseen sen perustamisesta 1905 alkaen. Sittemmin mukana "Martoissa" ja Lotta Svärd-järjestössä. Pakina alkoi vuodesta 1905 ...

